

УДК 394.3–053.4/.5(477.54)

АКСЬОНОВА НАТАЛЯ

кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства філософського факультету, доцент кафедри країнознавства та туристичного бізнесу факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

AKSIONOVA NATALIA

a Ph.D. in History, an associate professor at the Ukrainian Studies Department of Philosophical Faculty, an associate professor at the Tourist Business and Country Studies Department of the International Economic Relations and Tourist Business Faculty of *Vasyl Karazin Kharkiv National University*

Бібліографічний опис:

Аксьонова, Н. (2019) Сучасні ігри дітей Куп'янщини: від традицій до інновацій. *Народна творчість та етнологія*, 4 (380), 39–47

Aksionova, N. (2019) Modern Games of the Kupyansk District Children: From Traditions to Innovations. *Narodna tvorchist ta etnolohiya [Folk Art and Ethnology]*, 4 (380), 39–47

СУЧАСНІ ІГРИ ДІТЕЙ КУП'ЯНЩИНИ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ІННОВАЦІЙ

Анотація / Abstract

У статті порушується проблема дослідження живої традиції ігрової культури, яку можна прослідкувати на прикладі Куп'янського району Харківської області, оскільки ми маємо достатньо матеріалу, що був зібраний на цій території та опублікований Петром Івановим на початку ХХ ст.

Мета статті – ознайомити з результатами польової роботи в цьому районі та порівняти стан ігрової культури сучасної Куп'янщини з відомостями П. Іванова, визначити відмінність між згадуванням ігрових моментів та їхнім відтворенням під час інтерв'ю з інформантами різних вікових груп.

Методи дослідження. Польові дослідження проводилися у вигляді розгорнутих інтерв'ю; була зроблена спроба фіксувати дитячі ігри не під час згадування, а безпосередньо в ігровому процесі. У статті обґрунтовується теза, що опис ігор П. Івановим є певним узагальненням матеріалу, що він отримував від різних інформантів, а не цитування одного джерела.

Основні результати дослідження. Вивчення матеріалу сучасних дитячих ігор Куп'янщини дало можливість з'ясувати, що ігрова культура багато в чому ґрунтується на традиційних народних іграх. Деякі із цих ігор активно трансформуються – «Креймахи», «Свинки», а деякі відновлюються засобами навчання – «У Панаса», «У тарана». Порушується проблема методології фіксації народних ігор, пов'язана з технологією і методичними прийомами, що їх використовують вітчизняні дослідники.

Висновки. Елементи багатьох народних ігор фіксуються в сучасній ігровій культурі, а деякі ігри залишаються актуальними впродовж століття. Зазначається, що найдієвішим методом дослідження ігрової культури є метод включеного спостереження, який супроводжувався відеофіксацією всього процесу гри. Саме в такий спосіб необхідно провадити дослідження сучасної ігрової культури.

Ключові слова: сучасна ігрова культура, запис ігор, Куп'янщина.

The research problem. The issue of studying of living tradition of game culture is raised in the article. It is considered by the way of example of the Kupiansk district of the Kharkiv region, since we have enough material collected on this territory and published by Petro Ivanov in the early XXth century.

The purpose of the article is to present the results of field work in this district and compare the state of the game culture of the modern Kupiansk district with Petro Ivanov information, to define difference between mentioning of the game moments and their recreation during the interviews with the informants of various age groups.

Research methods. Field studies have been conducted in the form of detailed interviews. An attempt is made to fix children's games without mentioning them, and directly in the game. The thesis that the games description by Petro Ivanov represents a certain generalization of the material that he has received from various informants, but not the citing of one source, is substantiated in the article.

Main results of the research. The study of the material of the modern children's games of the Kupiansk district has made it possible to point out that the game culture is based in many aspects on traditional folk games. Some of them are transformed actively – Kreimahy, Piggies, and some are restored by means of training – Panas, Taran. An issue of the methodology of folk games fixing is raised. It is connected with the technology and methodical ways used by Ukrainian investigators.

Conclusions. The elements of many folk games are fixed in modern game culture, and some games remain relevant for centuries. It is noted that the method of included observation, accompanied by video fixation of the entire game process, is considered to be the most effective method of the game culture studying. It is just the way the investigation of modern game culture should be conducted.

Keywords: modern game culture, games recording, Kupiansk district.

Рухливі традиційні ігри в сучасному дитячому середовищі трапляються вкрай рідко. Реконструкції, що пропонуються в різноманітних популярних виданнях, не конкурують із сучасними дитячими іграми, хоча дедалі більше методичних рекомендацій для дитячих садків будується саме на відтворенні традиційних народних ігор.

Галина Довженок називає ігри народним мистецтвом: «Та й хитра жштука, оця народна гра! Ви думали – такі собі пустощі, коли робити нема чого, то в креймахи грають, аби збавити час, а вона, ота забавка, – мистецтво. А вона має свій погляд на людину, батьківщину, добро, уявлення про тебе і світ. Бо мистецтво – це метод пізнання себе і світу. А гра записала в собі і закодувала в генах дії не лише народні знання, а нас із вами, наш національний характер» [15, с. 120]

Дослідження сучасних ігор є новим, актуальним і доволі складним напрямом у сучасній етнологічній науці, як і вивчення дитячої субкультури загалом. Наразі маємо лише одне дослідження сучасної ігрової культури Харківщини [11]. Найцікавішим у цій площині нам видається досвід В. Гребенюкової [8; 9], але ґрунтового дослідження українських реалій сучасної ігрової культури не проводиться. Ми вже порушували питання методології збору матеріалів ігор безпосередньо під час ігрового дійства [1; 2].

Предметом наших студій є ігри, зафіксовані авторкою під час експедиції, присвяченої підготовці заходів до ювілею Петра Іванова, у червні 2006 року до Куп'янського району Харківської області. Саме ця експедиція стала підосновою для проведення наукової конференції до ювілею дослідника [3].

Фіксація ігор, їх записування відбувалися на Куп'янщині як безпосередньо від інформантів шкільного віку, так і опосередковано. Перед нами стояла проблема визначити ступінь інваріації українських народних ігор і загальний стан ігрової культури, порівняно з тими записами ігрової культури Куп'янщини, що були опубліковані П. Івановим [12–14].

Предмет наших студій – ігри, що побутують у дитячому середовищі. Дослідження сучасних ігор є новим, актуальним і доволі складним напрямом у сучасній етнологічній науці і натикається на низку проблем. Записування ігор відбувається опосередковано, оскільки «засвідчити» їх безпосередньо під час проходження є великою проблемою, більшість із сучасних ігор ведуться дітьми на шкільних майданчиках або влітку, ближче до вечора, коли дослідники припиняють свою роботу. Тому слід констатувати, що записувачі не фіксують і, здається, ніколи не фіксували дитячих ігор, так би мовити, «наживо». Навіть коли мова йде про відтворення ігор середини ХХ ст., дослідники

розпитують виключно найстарших людей. Можливо, тому вони безпідставно констатують, що фактично з початку ХХ ст. і до його кінця народні ігри серед дітей ставали дедалі менш популярними. Кожне нове покоління переймало все менше й менше народних ігор, і сьогодні це призвело до того, що вони майже повністю зникли [5].

Польова робота, яка й велася за цим напрямом, натикається на те, що запис гри «в живу» є не текстом, а низкою повідомлень, які мають фіксуватися одночасно. Такими повідомленнями є не тільки попередні домовленості щодо гри (правила), відтворення під час гри цих правил здебільшого в рухах; вербальне «зафарбовування» гри складає при цьому незначний відсоток і може трансформуватися.

Слід зазначити, що головною проблемою фіксації сучасної ігрової культури є відсутність наукової методики збирання відомостей щодо ігор. Особливо цікавим є застосування відеозйомки ігрового процесу і вимагає обґрунтування окремої методики фіксації. Але навіть спроб архівування гри на відео у вітчизняній етнологічній практиці ми не маємо.

У даний час усі згадки щодо ігор, які фіксуються дослідниками, є опосередкованими, тобто записів ігор «у полі» не проводиться. Про гру питають як про процес, що відбувався давно, тобто накладається ефект забування або примовчування емоційної складової гри, а також особливостей правил гри і місцевої термінології. Якщо ж гра є загальновідомою, на думку інформанта, то він не хоче вдаватися в подробиці перебігу гри і не хоче згадувати якісь додаткові відомості (вони несуттєві, місцеві), оскільки відповідальність за достовірність покладає на кореспондента, який виказав хоча б невеличке знання якихось правил згадуваної гри.

Реконструкція гри в такий спосіб стає дуже складною проблемою, оскільки натикається відразу на декілька питань. По-перше, під час записування ігор немає часу для згадування перебігу гри. По-друге, ані дослідник, ані інформатор не можуть визначити-

ся, що є головним у процесі «відтворення» гри. Дослідники починають ставити дуже прямолінійні запитання: «А правил не пам'ятаєте?», на що відразу отримують відповідь: «Ні». Але тут таки інформант подає досить розширену розповідь щодо гри, правил якої він не нібито не пам'ятає. По-третє, більшість літніх людей просто не можуть «якісно» пригадати, як відбувалася гра, тому інколи пріоритетним є не вік інформанта, а його зацікавленість у процесі «згадування». Як показала практика, найінформативнішими зараз є інтерв'ю з людьми 1930-х років народження і молодшими.

Найкраще й докладніше розповідають про гру, правила якої зовсім не відомі досліднику, оскільки він виказує зацікавленість у відтворенні ігрових дій, якщо ж досліднику «достатньо» загального опису, то респондент його всіляко скорочує. Оскільки інформатори, які реально гралися в ці ігри, наразі досить літні люди, то фіксація перебігу гри з їхніх слів стає певною методологічною проблемою, оскільки гра не відтворюється, а лише пригадується, у кращому випадку – стисло переказуються правила гри. Зазвичай такі згадування вкрай уривчасті й дуже лаконічні, адже інформатор намагається передати не перебіг гри, а її головну мету: «<...> малим "У м'яча" грали, тепер такої гри нема. Береши, підкинеш м'яч і б'єш по ньому – хто дальше заб'є» (КІФ). Навіть якщо дослідник намагається ставити додаткові запитання щодо перебігу гри, скажімо, про виготовлення м'яча, то інформант відповідає дуже неохоче й переводить розмову на іншу тему: «<...> з ганчірки обмотали, обшили або шерстю напхнуть. Ще "В знам'я" грали» (КІФ).

Безумовно, «пригадування» гри робить опис бідним і неповноцінним, інформанти наголошують лише на загальновідомих правилах і пропускають подробиці, ігрова термінологія в таких згадках трапляється зрідка. Зважаючи на це, єдиним вирішенням цієї методологічної проблеми є намагання зацікавити інформатора в найбільш широкій розповіді щодо відповідної гри через прохання

не розказати про гру, а показати, описати чи навіть намалювати відповідні знаряддя гри, ігровий майданчик, ігрові фігури тощо. Цікавим є досвід кореспондента сайту «Наш рідний Куп'янськ» відтворити гру, яка широко побутувала в середині ХХ ст.: «<...> у неї грали хлопці села Притулове. Мене тоді у гру не взяли, бо був ще дуже малим. Спочатку я розржумсався, а коли побачив, що то за гра, то аж зрадів, що не втрапив у ту халепу» [7]. Саме через пікантність гри автор не сумнівається в тому, що Петро Іванов спеціально змінив назву гри, назвавши її «У тарана», бо оригінальна назва звучить так: «У сракача». Кореспондент зробив дуже багато фото, які ілюструють усі стадії гри, навіть жеребкування за допомогою палиці. Потрібно відмітити, що назва «У сракача» наразі закріпилася за іншою грою з вибиванням гравця м'ячем [16].

Наукові описи ігор, що ми наразі маємо, подібні на ті, що їх «обробляють» і уніфікують дослідники, намагаючись знайти середньостатистичний, загальнозживаний варіант гри. За таким способом і укладав збірки народних ігор П. Іванов. Порівняємо два описи однієї і тієї самої гри «У пікову даму», яку ми записали в ході «згадування», з варіантом опису, наведеного П. Івановим.

«Граєм "В даму пікову". Там роздаються всі карти на всіх і надо собирать по дві пари – дві дев'ятки, дві десятки, дві дами, отак береться у сусіда одна карта, і якщо вона в тебе єсть така карта, яку ти взяв у сусіда – король, то ти його викидаєш, а якщо в тебе пікова дама, то вона не викидується, еслі вона в тебе остається – називають "ведьма". Еслі вона остається під кінець ігри, то ти проіграв» (ГС, ПД).	«Выбрасывают из колоды трех дам, за исключением пиковой, которая называется "ведьма", и еще какую-нибудь карту. Играют "у ведьмо" от 2 до 10 душ, раздают всю колоду, сначала всем по две карты, а остальным сколько хватит, каждый из сданных ему карт выбрасывает на середину пары, а оставшийся на руках без пары подает своему товарищу закрытыми, чтобы он выбрал себе одну. Кому первому сданы карты, тот первый и предлагает следующему за ним выдернуть одну карту; выдернул к паре – отбрасывает, нет – берет и, перемешавши к своим, предлагает следующему. У кого останется дама пик, тот ведьма» [12, с. 202].
---	--

Описи, які різняться між собою в часі на 100 років, майже тотожні, гра досі побутує не тільки в згадках людей похилого віку, вона живе безпосередньо в дитячому середовищі.

Тому ми хочемо порушити проблему «вмирання» народної традиції як її перебіг, перетікання в інші форми ігрової культури, що тепер побутують на селі. Навіть самі інформанти говорять про, так би мовити, духовне наслідування від однієї гри до іншої. Наприклад, знаходимо свідчення про перетікання функції гри «Свинка» у хокей: «Хлопці гралися "У свинки" і "В цурки" <...> Котять і б'ють її, а хлопці – така палка вирізана – і палкою, "цурка" казали, і гралися "У свинки". Тепер кажуть "У хокей", а тоді "В свинки"» (КМС). Більшість інформантів також підтверджують подібність сучасних дитячих ігор до тих, у які вони гралися в дитинстві: «На м'яча йдем грать. Знаєш, колодку били, счас я бачу, дівтора грається. Отак вирізували палички, становили рядом, а тоді отак палкою як даси» (ТАВ). Навіть тоді, коли інформанти впевнені, що ігри змінилися, то їхні свідчення суперечать дійсності. Наприклад, інформаторка на запитання «Зараз діти не граються в ті ігри, у які ви гралися?» дає таку відповідь: «Конечно не. Ми гралися "В жмурки". Кроме як "Жмурки", які ще у нас можуть бути ігри? Ну, дівчатка – "скакалки". "Жмурка" називаєм. Один жмуриться, там до 20 чи до 30 [рахуємо], а другий ховається, а дівчатка продовжують гратися у скакалку» (ДОГ).

Безумовно, гра «Жмурка» дуже популярна в сучасному дитячому середовищі. Цікавим є той факт, що діти в с. Моначинівка Куп'янського району Харківської області на прохання показати свою найулюбленішу гру продемонстрували гру «У Панаса».

Цю гру розучувала дівчинка в дитячому садку в Хмельницькій області, а переїхавши до с. Моначинівка, навчила тутешніх дітей. Але діти, які не були знайомі з цією грою, залюбки перейняли її, і, що важливо, вона стала їхньою улюбленою. Отже, діти навчають одне одного різноманітним іграм.

Найбільше вражає подібність ігор «Креймашки» та «У фішки». Здебільшого традиційні народні ігри на свіжому повітрі велися хлопчиками, і лише деякі – разом із дівчатками. Суто дівочих рухливих ігор існувало досить мало, головним чином це – «Креймашки», що, мабуть, протрималися з усіх народних ігор найдовше: «Упродовж ХХ століття по всій Україні гра в крем'яхи поступово занепадала. У деяких населених пунктах її правила спрощували, а в 1980-х роках вона майже зникла. Нині у неї грають в поодиноких випадках, а точніше – в окремих родинах. При цьому носіями традицій виступають люди старшого покоління – батьки, бабусі» [6, с. 172]. «Годів 30 уже їх нема, я не бачив, щоб діти грали в креймухи. В 60-х роках ще грали молодші діти, а на початку 70-х вони почали зникати» (КІФ). Таким чином, перед дослідниками стоїть завдання не фіксації народних ігор та їх трансформації, якщо така відбулася, у сучасному середовищі, а насамперед – реконструкції цих ігор. Наведемо кілька прикладів польових записів:

«[Як грають “у фішки”?] Така кругла пласка маска, на ній намальований рисунок, то вони б'ють. Якщо там, де намальований малюнок, вона перекидається, а в другого нет, то той, у кого перекидається, – б'є зразу дві фішки. Єслі в нього дві фішки зразу вибивають – то він виграв, якщо в нього не одної не вибилосся, то сосед його б'є. [Ті фішки, що вибив, забираете, чи на лички граете?] Ні, забирає ті фішки, кому як везе» (ГС, ПД).

«[У які угри ви граете?] Фішки. Тута нужна вибивати фішки. Як береться і вибивається [діти настільки захоплені грою, що надається перевага показуванню гри, а не розповіді]. У мене ось вибилася одна. У Артура тоже вибилася, у Дениса тоже вибилася. Ми обратно перебиваємо. [Фішка має перевернутися догори малюнком?] Да, отак, отак, например, оця не вибилася – я останній, вони спорять за перше і друге місця. У нас ще єсть такі звичаї, ну не тільки звичаї, а правила гри, оце “залишка”, оце ось – “обдарка”. Раз буде, а потом три і переходе ход Денису, єслі Денис

не вибиває в мене. В мене ось так – “обдарка”, а єслі “ліна”, то всі фішки перекидуються, оттак [показує, як це може бути, якщо всі фішки перевертаються], щоб всі фішки, як одна, єслі здвинеться, як одна фішка так, то це називається “ліна”. Вона рахується за 8 раз, вона може бути 8 раз. “Обдарка” – 3, “зависка” – 4. “Обдарка” – це якщо зовсім вилетить за межі, а бо об траву. Ось так “кольосіко”, ти перебиваєш, якщо ось так, то це називається “коронка”, то переходе ход другому. В цих фішках дуже багато нерв і азарту, як можна сказать – це підготовка до того, виходить в життя таке, що з азартом. Например, за оцю фішку оце ми граємо, єслі в одного вибилось, в другого не вибилось, а в третього вибилось – переспарюем. А в кого вообщє не вибилось, а він каже що це “обдарка”, то отакі єсть брехуни» (ЛА, ГДм, ГД).

Вагомим «скарбом» у дитини раніше були саме креймашки – їх колекціонували і намагалися виграти з привабливим малюнком чи полив'яні, оскільки більшість могли бути і з камінців. Ось ще фрагмент із польових досліджень: «Я вже забула як в “Креймашки”. Ложили на землю, не знаю по скільки там штук. Одну креймашку підкидали вверх, і щоб успіти ту креймашку, що лежить на землі, і підхватить ту, що летить. [Скільки було креймашок?] Наверно, п'ять. [Вони були однакові за розміром?] Були однакові, були неодинакові, які найдем, таким і грали, але старалися, щоб були гарні такі граньонні, такі аж блискучі. [З глечиків?] Не, не з глечиків, а з гравія, в основном з гравія» (ДОГ).

Якщо раніше діти колекціонували привабливі креймашки, то тепер вони накопичують фішки, які є дійсним еквівалентом дитячих «багатств»: «Один носє 5 фішок, щоб пограть чуть-чуть. Може хтось приніс 5 – двадцять наіграв, а хтось приніс 50, а пішов додому з двома. [А де ті фішки беруть?] У магазинах продаються, по 10 копеек» (ЛА, ГДм, ГД). Володарювання фішками зображується як певний престиж, а вигравання фішок – певний дитячий подвиг: «[А всього скільки у вас фішок?] У нас з братом

344 фішки. А з собою ми граємо так: беремо пачку фішок і граємо. [Скільки може у тій пачці бути – 20–30?] В одній пачці тисяча, а є менші – 300–400. У Артура вдома є двісті з чимось. Мені ще Артем дасть п'ятсот фішок, більше – п'ятсоті» (ГС, ПА).

Описи, що містять подробиці цієї гри, засвідчують широке побутування великої кількості її різновидів. Таким чином, ми бачимо, що сучасні діти продовжують колекціонування фішок і навіть інколи мають їх сотнями. Розповсюдженням явищем наразі є купування й продавання фішок, навіть за допомогою відповідних інтернет-сайтів [10].

Таку саму послідовність / подібність вказують і інші дитячі ігри, що побутують нині в дитячому середовищі. Як ми зазначали, гра «У свинку» має семантичний зв'язок із хокеєм; «У м'яча» замінюється футболом та іншими різновидами ігор із м'ячем. Варто зауважити, що «нормальним» станом ігрової культури є стан, у якому вона інваріюється, змінюється і пристосовується до певних умов і нових ігрових предметів. Діти самі вигадують ігри, урізноманітнюють їх, створюють нові правила. Наприклад, опанування футбольних навичок перетворилося в цікаву гру «Квадрат», яку виграли діти в с. Кучерівка Куп'янського району Харківської області. У ній беруть участь четверо гравців. На землі креслять квадрат, який ділять на 4 частини, по центру позначають круг. Кожен з учасників набиває м'яч ногою та рахує кількість відбиття, за якою визначають позицію у грі. Гравцеві з найбільшим показником неперервного відбиття м'яча призначають квадрат «короля», з меншою – квадрати «дами» та «вальта», а найменша кількість набивання відповідає квадрату гравця-невдахи, який має розпочати гру, «скидуючи» м'яча. Цей учасник може брати м'яч руками для того, щоб подати його в центральний круг; хто стоїть навпроти нього, той забиває м'яч на інші квадрати, господарі яких намагаються відбити його на сусідні квадрати. Якщо м'яч відбивається, то гол не фіксується. У разі потрапляння м'яча в квадрат зараховують

гол, якщо його забивають головою, то зараховують два голи, а п'яткою – три голи. Рахунок ведуть до п'яти голів¹.

Таким чином, маємо констатувати, що сучасна ігрова культура дітей не тільки не занепала, але й широко розвивається та урізноманітнюється. Скажімо, прикладом заміни форм лічилок, що існували в ХІХ ст., є створення нової лічилки-«абракадабри» з рахуванням на пальцях у с. Петропавлівка Куп'янського району Харківської області (під час лічилки діти прибирають пальці після того, як на них кінчився відлік):

«Цум, цум, цумане
Абель, фабель, думане
Чікін, пікін, драматікен
Айн, цвай, спряч адін» (ЛА, ГДм, ГД).

Порівняймо цю лічилку з тією, що її наводить П. Іванов і яка також містить вказівку про те, що потрібно прибрати пальці:

«Шитом-битом,
Під коритом,
Чорний заєць
Вийди палець» [13, с. 51].

Лічкою пальців також супроводжувалася лічилка «Котилася торба з великого горба» в с. Моначинівка, коли діти вибирали «Панаса».

Особливо цікавою є фіксація різноманітних способів кидання палиці, що їх вдалося зафіксувати в с. Курилівка Куп'янського району Харківської області та навіть сфотографувати різні види тримання палиці безпосередньо перед кидком, але відтворити всю гру хлопчик за браком співгравців відмовився.

Вони мають повну відповідність до тих способів, що були описані П. Івановим під час ігор «Шкопирть» («Нямкало», «Шкопирта», «Шкарда»), «Виверть» та «Віл» [13, с. 20–22].

Наприклад, зафіксовано спосіб «плазувати» палицю, сидячи на колінах. Він вико-

ристовувався в іграх «Плаз» і «Шкопирть». Для кидання під час гри «Віл» Петро Іванов фіксує, що гравець бере свою палицю нижче середини і піднімає її вище плеча, кидає її вперед, так щоб вона встроилася в землю [13, с. 22].

Різні способи кидання палиці використовувалися і під час гри «Скраклі». Потрібно також констатувати, що способи кидання палиці під час цієї гри вкрай побіжно описувалися всіма дослідниками, котрі фіксували цю гру в ХІХ ст. Інформація про це майже відсутня, тоді як про самі фігури скраклів дослідники згадують доволі часто [18]. Подобиці способів кидання палиці під час цієї гри можна побачити тільки за допомо-

гою відеоспостереження за грою [17]. Тому пріоритетним потрібно вважати фіксування сучасних дитячих ігор лише за допомогою відео. На часі постала проблема розробки методики збирання такого виду інформації.

Маємо констатувати, що стан ігрової культури в Куп'янському районі Харківської області хоча й зазнав змін щодо форм ігор, але в цілому наслідує українську народну традицію. Ігрова культура розвивається й доповнюється самими дітьми, що свідчить про її розвиток і невтрачений зв'язок. Безумовно, цей зв'язок слід розглядати не як низку тотожностей, а як творче засвоєння форм і правил ігор, що і виказують діти, створюючи нові ігри.

Примітка

¹ З повним текстом інтерв'ю, записаним Н. Аксьоною 10 червня 2006 року в с. Кучерівка Куп'янського району Харківської області, можна ознайомитися в Архівних на-

укових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (ф. 14-2, од. зб. 490, 15 арк.).

Список інформаторів

ГС, ПД – Гончаров Стас (12 років), Печеніг Дмитро (13 років). Записала Н. Аксьонова 10 червня 2006 року в с. Кучерівка Куп'янського р-ну Харківської обл.

ДОГ – Дубровкіна Олександра Григорівна, 1941 р. н. Записала Н. Аксьонова 9 червня 2006 року в с. Кучерівка Куп'янського р-ну Харківської обл.

КІФ – Квітчатий Іван Федорович, 1916 р. н. Записала Н. Аксьонова 20 серпня 2002 року в с. Пархомівка Краснокутського р-ну Харківської обл.

КМС – Колесник Марія Степанівна, 1918 р. н. Записала Н. Аксьонова 13 червня 2006 року в с. Лісна Стінка Куп'янського р-ну Харківської обл.

ЛА, ГДм, ГД – Ладний Артур (10 років), Глушко Дмитро (12 років), Глушко Денис (11 років). Записала Н. Аксьонова 12 червня 2006 року в с. Петропавлівка Куп'янського р-ну Харківської обл.

ТАВ – Ткачова Анна Василівна, 1925 р. н. Записала Н. Аксьонова 8 червня 2006 року в с. Орлянка Куп'янського р-ну Харківської обл.

Список використаних джерел

1. Аксьонова Н. Дослідження сучасних дитячих ігор: опис чи нарратив. *Етнічна історія народів Європи*. 2008. Вип. 27. С. 116–119.

2. Аксьонова Н. Методика дослідження народних ігор. *Етнічна історія народів Європи*. 2006. Вип. 21. С. 47–52.

3. Аксьонова Н. Петро Васильович Іванов – корифей українського народознавства (конференція до 170-річчя від дня народження, Харків, 1–2 грудня 2007 р.). *Народна творчість та етнографія*. 2008. № 6. С. 118–129.

4. В сракача! Сповільнена зйомка. [Відео]. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=0ZSA2hU8XLA>.

5. Вовкодав А. Юрченко О. Народні ігри 30–70 рр. ХХ ст. жителів села Лецьки. *Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Збірник наукових статей. 2012. Вип. 6 (8). С. 49–60.

6. Гейко А. Гра «Крем'яхи» як джерело наукових студій : монографія. Опішне : Українське Народознавство, 2015. 320 с.

7. Гра, в яку куп'янчани грали ще у сиву давнину. 22/07/2018. URL : <http://nashridkup.com.ua/?p=9006>.

8. Гребеньова В. Побутування народних дитячих ігор на Вінниччині в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. *Етнічна історія народів Європи*. 2008. Вип. 26. С. 128–133.

9. Гребеньова В. О. Діти в повсякденних практиках у другій половині ХХ – початку ХХІ ст. (на матеріалах Вінниччини). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. Збірник наукових праць*. Вип. 24 / за заг. ред. проф. О. А. Мельничука. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. С. 230–235.

10. Детские фишки (разные). URL : <https://skylots.org/6516919777/Detskie-fishkiraznye>.

11. Дитинство і народна культура Слобожанщини : матеріали фольклорно-етнографічних експедицій 1992–2000 років / упоряд. В. М. Осадча ; Харківський обласний центр народної творчості. Харків : Регіон-інформ, 2000. 152 с.

12. Иванов П. В. Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда Харьковской губернии. *Сборник Харьковского историко-филологического общества*. 1907. Т. 17. С. 1–216.

13. Иванов П. В. Игры крестьянских детей в Купянском уезде. Харьков : Типография губернского правления, 1889. 81 с.

14. Иванов П. В. Этнографические материалы, собранные в Купянском уезде Харьковской губ. *Этнографическое обозрение*. 1897. № 1. С. 22–81.

15. Летіла сорока по зеленим гаю: дитячі та молодіжні українські народні ігри / упоряд. та авт. прим. Г. В. Довженок. Київ : Молодь, 1990. 160 с.

16. Отак ми граємо в Сракача [Відео]. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=Petkkg06ia8>.

17. Скраклі [Відео]. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=RoI4ijpb3A0>.

18. Старков В. Традиції та інновації в ігровій культурі населення України. Гра «У скраклі». *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2010. Т. 21. С. 344–358.

References

1. Aksionova N. (2008) Doslidzhennia suchasnykh dytiachykh ihor: opys chy naratyv [Studies on Modern Children's Games: A Description of a Narrative]. *Etnichna istoriya narodiv Yevropy* [Ethnic History of European Nations], Iss. 27, pp. 116–119.

2. Aksionova N. (2006) Metodyka doslidzhennia narodnykh ihor [Methods of Studying Folk Games]. *Etnichna istoriya narodiv Yevropy* [Ethnic History of European Nations], Iss. 21, pp. 47–52.

3. Aksionova N. (2008) Petro Vasyliovych Ivanov – koryfey ukraïnskoho narodoznavstva (konferenciya do 170-richchia vid dnia narodzhennia, Kharkiv, 1–2 hrudnia 2007 r.) [Petro Vasyliovych Ivanov, a Coryphaeus of Ukrainian Ethnology (Conference Commemorating the 170th Anniversary of His Birthday, Kharkiv, December 1–2, 2007)]. *Narodna tvorchist ta etnografija* [Folk Art and Ethnography], no. 6, pp. 118–129.

4. V srakacha! Spovilnena ziomka. [Video] [Hitting at the Bum Game. Slow Motion [Video]]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0ZSA2hU8XLA> (accessed May 13, 2019).

5. Vovkodav A. Yurchenko O. (2012) Narodni ihry 30–70 rr. XX st. zhyteliv sela Letsky [Folk Games of the Village of Letsky Dwellers in the 1930s–1970s]. *Pereyaslavika: Naukovi zapysky Natsionalnoho istoriko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereyaslav»*. *Zbirnyk naukovykh statey* [Pereyaslavica: Scientific Proceedings of the National Historical and Ethnographical Reserve Pereyaslav], Iss. 6 (8), pp. 49–60.

6. Heyko A. (2015) Hra «Kremyaky» yak dzherelo naukovykh studiy: monografija [Tossing Up Pebbles Game as

a Source for Scientific Studies: A Monograph]. *Opishne: Ukrayinske Narodoznavstvo*, 320 pp.

7. Hra, v yaku kupyanchany hraly shche u syvu davnyinu [The Game Which Kupyansk Residents Played Already in the Hoary Antiquity] (22/07/2018). URL: <http://nashridkup.com.ua/?p=9006> (accessed May 13, 2019).

8. Hrebeniova V. (2008) Pobutuvannia narodnykh dytiachykh ihor na Vinnychchyni v druhyi polovyni XX – na pochatku XXI stolittia [Functioning of Folk Children's Games on Vinnychchyna in the Latter Half of the XXth to Early XXIst Century]. *Etnichna istoriya narodiv Yevropy* [Ethnic History of European Nations], Iss. 26, pp. 128–133.

9. Hrebeniova V. (2016) Dity v povsiakdennykh praktykakh u druhyi polovyni XX – pochatku XXI st. (na materialakh Vinnychchyny) [Children within Everyday Practices of the Mid- to Late XXth to Early XXIst Century]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsiubynskoho. Seriya: Istorija. Zbirnyk naukovykh prats* [Scientific Proceedings of the Mykhaylo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. History Series. Collected Scientific Papers] (ed.inchief Prof. O. Melnychuk). Vinnytsia : Nilan-LTD, pp. 230–235.

10. Detskie fishky (raznye) [Children's Chips (Miscellaneous)]. URL: <https://skylots.org/6516919777/Detskie-fishkiraznye> (accessed May 13, 2019).

11. Osadcha V. (compiler) (2000) *Dytynstvo i narodna kultura Slobozhanshchyny: materialy folklorno-etnografichnykh ekspedytsiy 1992–2000 rokiv* [Childhood and Folk Art of Slobozhanshchyna: Materials of Folkloric and Ethnographic Expeditions in the Period of

1992–2000] (Kharkiv Regional Folk Art Centre). Kharkiv: Region-inform, 152 pp.

12. Ivanov P. (1907) Zhyzn y poverya krestyan Kupianskogo uyezda Kharkovskoy gubernii [Life and Beliefs of Peasants of Kupiansk District (Kharkov Governorate)]. *Sbornik Kharkovskogo istoriko-filologicheskogo obshchestva* [Collected Papers of the Kharkov Historical and Philological Society], Vol. 17, pp. 1–216.

13. Ivanov P. (1889) *Igry krestyanskih detey v Kupianskom uyezde* [Games of Peasant Children in Kupiansk District]. Kharkov: Tipografiya gubernskogo pravleniya, 81 pp.

14. Ivanov P. (1897) Etnograficheskie materialy, sobrannyye v Kupianskom uyezde Kharkovskoy gub. [Ethnographic Materials, Collected in Kupiansk District (Kharkov Governorate)]. *Etnograficheskoye obozreniye* [Ethnographic Reviews], no. 1, pp. 22–81.

15. Dovzhenok H. (compiler and annotator) (1990) *Letila soroka po zelenim hayu: dytiachi ta molodizhni*

ukrayinski narodni ihry [A Magpie Flew over Green Grove: Ukrainian Children's and Youth's Folk Games]. Kyiv: Molod, 160 pp.

16. *Otak my hrayemo v Srakacha* [Video] [Thus We Play *Hitting at the Bum* Game [Video]]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Petkij06ia8> (accessed May 13, 2019).

17. *Skrakli* [Video] [Skittles [Video]]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RoI4ijpb3A0> (accessed May 13, 2019).

18. Starkov V. (2010) Tradytsiyi ta innovatsiyi v ihroviy kulturi naselennia Ukrainy. Hra «u skrakli» [Traditions and Innovations within Ukrainian Population's Game Culture: A *Playing Skittles* Game]. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv* [Scientific Proceedings. Collected Papers of Young Scholars and Postgraduates], Vol. 21, pp. 344–358.